

JOSEF ČAPEK

POVÍDÁNÍ O PEJSKOVI A KOČIČCE

CHARAKTERISTIKA UMĚLECKÉHO TEXTU

Pejsek a kočička si vzali zástěry a pustili se do vaření.

Vzali mouku, mlíčko a vajíčko a míchali to dohromady. „Dort musí být sladký,“ řekla kočička a nasypala do toho cukr. „A trochu slaný taky,“ řekl pejsek a dal tam sůl. „A teď tam dáme máslo a zavařeninu,“ řekla kočička. „Zavařeninu, tu ne, tu já nerad,“ povídal pejsek, „dáme tam místo zavařeniny syreček, ten já tuze rád.“ Tak tam dali několik syrečků. „Mně se zdá, že je málo mastný,“ řekla kočička, „musíme tam dát několik špekových kůží.“ – „A oříšky, abychom nezapomněli,“ řekl pejsek a nasypal tam kornout oříšků. „Oříšky jsou dobré,“ schválila to kočička, „ale měla by tam jistě také přijít okurka,“ a dala tam okurku. „A kosti,“ volal pejsek, „musíme tam přece dát nějaké kosti!“ Tak do toho dortu dali hodně kostí. „A přece nějakou myš, myši já tuze ráda!“ vzpomněla si kočička a dala do dortu čtyři myši. „Tak, a teď několik buřtů hodně pepřovatých, to je něco pro mne,“ řekl pejsek a dal tam několik buřtů. „A to hlavní!“ povídala kočička, „přece šlehanou smetanu tam musíme dát!“ Dali tam plný hrnec smetany. „A trochu cibule,“ řekl pejsek a dal tam cibuli. „A čokoládu,“ řekla kočička a přidala do toho čokoládu. „A omáčku!“ napadlo pejskovi, i dali tam omáčku.

Tak do toho svého dortu dávali a míchali všechno možné, dali tam i česnek i pepř a namíchali tam sádlo i bonbóny, škvarky a skořici, krupičnou kaši a tvaroh, perník a ocet, kakao a zelí, jednu hlavu z husy a hrozinky, inu všechno možné do toho dortu dali, jen chleba tam nedali, protože pejskové a kočičky chleba zrovna tuze moc rádi nejedí.

Analýza uměleckého textu

- **zasazení výňatku do kontextu díla**

titul: Povídaní o pejskovi a kočičce

podtitul: Jak spolu hospodařili a ještě o všelijakých jiných věcech

věnování: Alence a všem dětem (Josef Čapek měl dceru Alenu)

- kniha obsahuje 9 pohádek

- úryvek je z pohádky Jak si pejsek s kočičkou dělali k svátku dort

O pejskovi a kočičce, jak si myli podlahu – pejsek a kočička bydleli u lesa v domku a jednou si všimli, že mají tuze špinavou podlahu. Kočička připravila mýdlo, které pejsek snědl, protože si myslel, že je to něco dobrého. Kočička potom pejskem vydrhla podlahu jako kartáček a pejsek kočičkou podlahu vysušil. Následně se vzájemně vyprali a pověsili na šňůru, aby uschnuli. Několikrát se museli schovat, protože pršelo, ale nakonec uschnuli a večer spokojeně usnuli.

Jak si pejsek roztrhl kařata – Byla velikonoční neděle a pejsek s kočičkou si vyšli na procházku. Potkali zajíce, který se pejskovi smál, že má každé ucho jinak, a tak ho pejsek prohnal do křoví. Jenže když vylezl, měl roztrhané kalhoty a všechny děti se mu smály. Kočička zašila díru dešťovkou, ale tu za chvíli sezobla slepice. Doporučila jim, aby zašli ke švadleně. Ta si vymínila, že musí pejsek s kočičkou nejdřív pochyťat myši a nesmí ve spíži nic sníst. Pejsek zatancoval směšný tanec, myši vylezly a kočička je pochyťala.

Jak to bylo na Vánoce – Pejsek a kočička šli za panem Čapkem, aby mu poradili, co má napsat o Vánocích do novin. Chtěli, aby napsal, že by děti neměly tahat pejsky ani kočičky za ocas, šlapat jim na tlapičky a podobně, a tak to tak pan Čapek zapsal a dal jim za tu radu i odměnu – nějaké dobroty k jídlu.

O pejskovi a kočičce, jak psali psaní děvčatům do Nymburka – Byl leden a zima, pejskovi a kočičce se nechtělo z postele, ale nakonec se rozhodli, že mrazivý den využijí k tomu, aby odepsali nymburským děvčatům na dopis. Než dopis odnesli na poštu, chtěl pejsek sníst syreček, ale kočička mu to zakázala, ať si ho nechá na potom. Během cesty na poštu napadlo tolik sněhu, že jejich domeček zapadl sněhem a oni ho nemohli najít, ovšem pejsek ho vyčmuchal právě díky syrečku.

O pyšné noční košilce – pejsek si při hře zranil packu, a tak ležel a kočička mu na zkrácení dlouhé chvíle vyprávěla pohádku. Jedna chudá noční košilka potkala jinou košilku, která byla krásně vyšívána, ale také nafoukaná a nechtěla si s tou chudou košilkou hrát. Krásná košilka upadla a umazala se, zatímco té chudé v noci andělíčky vyšili kytičky a kolečka, takže byla krásná. Zase se potkaly a chudá košilka hru s tou dříve krásnou, nyní umazanou košilkou neodmítla. Od té doby si spolu pořád hrály. Pejsek při té pohádce úplně zapomněl, že se zranil.

O klucích z Domažlic – Kluci ze třídy 2. A z Domažlic napsali panu Čapkovi dopis s prosbou, aby o nich napsal pohádku. Pan Čapek se šel poradit s pejskem a kočičkou, o čem by ta pohádka měla být. Pejsek a kočička se rozhodli, že do Domažlic dojdou a zjistí, jací ti kluci jsou. Jenže sotva vyšli, pejsek začal hrát na honěnou s místními kluky a kočička na schovávanou s místními holčičkami. Panu Čapkovi potom popsali domažlické kluky přesně tak, jak vypadají všichni kluci na celém světě.

Jak si pejsek s kočičkou dělali k svátku dort – Když měl pejsek svátek a kočička narozeniny, děti jim z písku udělaly dort. Pejsek a kočička z něj měli radost, ale chtěli skutečný, a tak si ho upekli. Oba do něj dali všechno jídlo, které jim chutná a které našli doma – třeba okurky, buřty nebo smetanu. Upečený dort dali vychladnout a šli pro děti, aby je také pohostili. Vonící dort nalákal zlého psa, který ho snědl a bylo mu tak zle, že se svalil do trávy a funěl. Pejsek s kočičkou dostali náhradní jídlo od maminky dětí a nakonec byli rádi, že dort nesnědli, protože by si zkazili svátek a narozeniny.

Jak našli panenku, která tence plakala – Pejsek a kočička si povídali o tom, jak se děti nestarají o své hračky, rozbíjejí je a ztrácejí je. Hned druhý den našli odhozenou panenku, vzali ji k sobě, umyli ji a uložili do postele. Než se vzbudila, šel pejsek ven a posbíral pro ni poztráčené hračky, aby si měla s čím hrát. Potom šla ven kočička a také přinesla hromadu hraček. Když se panenka Járinka vzbudila, měla velikou radost a na svou původní maminku už si ani nevzpomněla.

Jak hráli divadlo a na Mikuláše co bylo – Děti Věra a Jenda byly v zimě nemocné, a tak jim šli pejsek s kočičkou zahrát divadlo. Hráli krále a královnu a jejich panenka Járinka byla princezna. Potom do představení zapojili i děti, takže jim to stonání rychleji uteklo. Když se děti uzdravily, vydaly se za pejskem a kočičkou převlečené za anděla a Mikuláše a v jejich domku narazily na jiného anděla a Mikuláše (pejsek s kočičkou se totiž také převlékli). Rozdali si dárky a všichni byli spokojení.

- **téma a motiv**

téma: vaření dortu

motivy: jednotlivé suroviny, zástěra, pejsek, kočička

- **časoprostor**

prostor: dům pejska a kočičky

čas: není uvedený, někdy během dne

- **kompoziční výstavba**

Kniha se skládá z 9 pohádek.

Pohádky jsou na sobě dějově nezávislé, společným rysem je postava pejska a kočičky.

Pohádky jsou vyprávěny chronologicky a rozděleny do odstavců.

- **literární forma, druh a žánr**

próza, epika, autorská pohádka

- **vypravěč**

Vypravěčem v er-formě je Josef Čapek. V textu je několikrát uvedeno jeho jméno jako autora povídání o pejskovi a kočičce.

- **postava**

pejsek – má jedno ucho sem a druhé tam, rád spí a jí, má rád děti, bydlí v domku společně s kočičkou, na obrázkách je hnědý s hrubosrstý

kočička – jemná, milá, čistotná, má ráda uklizeno, na obrázkách je celá bílá

- **vyprávěcí způsoby**

pásmo vypravěče v er-formě

přímá řeč pejska: „*A trochu slaný taky,*“; „*Zavařeninu, tu ne, tu já nerad, dáme tam místo zavařeniny syreček, ten já tuze rád.*“ atd.

přímá řeč kočičky: „*Dort musí být sladký,*“; „*A teď tam dáme máslo a zavařeninu,*“; „*Mně se zdá, že je málo mastný, musíme tam dát několik špekových kůží.*“ atd.

- **typy promluv**

dialog pejska a kočičky

- **jazykové prostředky a jejich funkce ve výňatku**

zdrobněliny *pejsek, kočička, mlíčko, vajíčko, oříšky*

věta zvolací *„Musíme tam přece dát nějaké kosti!“; „Přece šlehanou smetanu tam musíme dát!“*

neologismus *pepřovatý dort*

archaická vazba *napadlo pejskovi*

výčet *dali tam i česnek i pepř a namíchali tam sádlo i bonbóny, škvarky a skořici, krupičnou kaši a tvaroh, perník a ocet, kakao a zelí, jednu hlavu z husy a hrozinky*

- **tropy a figury a jejich funkce ve výňatku**

opakování slov *tuze, pejsek, kočička*

Literárněhistorický kontext

- **kontext autorovy tvorby**

1. pol. 20. století – meziválečná doba

Josef Čapek (1887–1945)

- narodil se v Hronově jako prostřední ze tří sourozenců
- malíř-kubista, grafik, ilustrátor, jevištní výtvarník, karikaturista, spisovatel a novinář
- navštěvoval tkalcovskou školu, poté studoval na Uměleckoprůmyslové škole
- od studií žil v Praze
- měl oční vadu, proto nemusel narukovat do 1. světové války
- nejprve byl známý jako literát, až poté jako malíř
- psát začínal společně s bratrem Karlem, společně také cestovali po Evropě
- byl redaktorem Národních listů, poté Lidových novin, působil v časopisech věnovaných výtvarnému umění
- oženil se s Jarmilou Pospíšilovou, měli dceru Alenu
- ilustroval knihy pro děti: *Edudant a Francimor* (Karel Poláček), *Žabákova dobrodružství* (K. Graham)
- roku 1939 byl odveden do koncentračního tábora za protifašistickou činnost, zde pracoval v malířské a písmomalířské dílně spolu s Emilem Fillou
- během věznění psal, díla kolovala v opisech
- zemřel na skvrnitý tyfus mezi 13. a 15. dubnem 1945 (tj. krátce před osvobozením) v koncentračním táboře Bergen-Belsen
- symbolický hrob je na pražském Vyšehradě

Lélio – povídka

Nejskromnější umění – úvahy původně otištěné v novinách

Stín kapradiny – poetická detektivka – dva pytláci zavraždili lesníka, schovávají se

Kulhavý poutník – filozofická próza

Psáno do mraků – soubor aforismů

Země mnoha jmen – divadelní hra, utopie zabývající se smyslem revoluce, neměla úspěch

Básně z koncentračního tábora – básnická sbírka vydaná posmrtně, uspořádal Vladimír Holan
po narození dcery se věnoval literatuře pro děti:

Povídání o pejskovi a kočičce – pohádky s vlastními ilustracemi

Povídejme si, děti

O tlustém pradědečkovi a loupežnících – desátá pohádka k bratrovi *Devateru pohádek*

Společná díla s bratrem Karlem:

Ze života hmyzu – nejslavnější společná hra, alegorická

Zářivé hlubiny, Krakonošova zahrada – soubory krátkých próz ve stylu secese

Lásky hra osudná – první společná hra

Adam Stvořitel – poslední divadelní hra, filozofická alegorie

- **literární / obecně kulturní kontext**

- představitelé humanistické demokratické literatury = demokratický proud
- meziválečná česká próza
- pragmaticky orientovaní autoři
- spojuje je novinářská činnost v Lidových novinách (demokraticky zaměřené noviny)
- Josef Čapek byl ve své tvorbě silně ovlivněn výtvarným uměním

demokratický proud:

Karel Čapek (1890–1938)

- nejmladší ze tří dětí (Josef – malíř, spisovatel; Helena – autorka vzpomínkové knihy *Moji milí bratři*)

- žurnalista, prozaik, dramatik, překladatel, kritik, esejista, cestovatel, psal knihy pro děti
- znal se Masarykem (*Hovory s TGM*), oficiální autor; mluvčí Hradu
- redaktor Národních listů a Lidových novin, ve Vinohradském divadle 1921–23 jako dramaturg a režisér
- zvolen prvním předsedou československého PEN klubu (celosvětové sdružení spisovatelů)
- v r. 1935 se oženil se spisovatelkou a herečkou Olgou Scheinpflugovou
- dobrý amatérský fotograf

fejtony: cestopisné *Italské listy*, *Anglické listy*, *Obrázky z Holandska*, *Cesta na sever*, *Výlet do Španěl*, a o lidech, např. *Zahradníkův rok*, *Jak se co dělá*, *Měl jsem psa a kočku*

R. U. R. – hra, v níž se objevilo slovo robot

Továrna na absolutno – román, zvláštní karburátor rozbíjí atomy a současně uvolňuje absolutno

Věc Makropulos – drama, na počátku je vynález zasahující do života jedné osoby, Eliny Makropulové.

Krakatit – román o zneužití vynálezu. Inženýr Prokop objevil třaskavinu, která byla schopná zničit svět. Třaskavinu mu někdo ukradne a on pátrá, kdo, všichni ji chtějí jen zneužít.

Válka s mloky

Hordubal, *Povětroň*, *Obyčejný život* – 3 romány s nezávislým dějem, spojitost – možnost poznání druhého člověka

Matka – drama, námět od manželky Olgy, reakce na válku ve Španělsku

Devatero pohádek – a ještě jedna od Josefa Čapka jako přívazek

Dášeňka čili Život štěněte

Povídky z jedné kapsy, *Povídky z druhé kapsy* – sám Čapek rozděloval povídky na noetické (objevování skutečnosti) a justiční (jak trestat?)

Hovory s T. G. Masarykem – rozhovor, který vznikl 7 let

Karel Poláček (1892–1944)

* Rychnov nad Kněžnou, soudničkář a fejtonista v Lidových novinách

- židovský původ, zahynul roku 1944 v Osvětimi

- považován za tvůrce sloupku (přinesl něco mezi fejtonem a povídkou)

tvorba pro děti: *Edudant a Francimor*, *Bylo nás pět*

humoristické knihy: *Michelup a motocykl*, *Muži v ofsajdu*

Židovské anekdoty – rád vyprávěl vtipy

Eduard Bass (1888–1946)

- spisovatel, novinář, redaktor, herec, autor textů pro kabaret

Klapzubova jedenáctka – moderní pohádka pro mládež

Cirkus Humberto – jediný autorův román, hodnocen nejvyšš

Lidé z maringotek – soubor povídek z cirkusového prostředí

Další údaje o knize:

- **dominantní slohový postup:**

vyprávěcí

- **vysvětlení názvu díla:**

Povídání o pejskovi a kočičce – název obsahující názvy hlavních postav a naznačující, že půjde o epické dílo

- **posouzení aktuálnosti díla:**

Příběhy pejska a kočičky jsou stále známé a u dětí oblíbené, jen klesl věk čtenářů.

- **pravděpodobný adresát:**

Čtenář v dětském věku, ale pohádky potěší i rodiče.

- **určení smyslu díla:**

Kniha ukazuje nevinný svět zvířat a dětí, kde je vše idylické. Kniha má potěšit a rozveselit.

- **zařazení knihy do kontextu celého autorova díla:**

Jedná se o autorovu nejznámější knihu pro děti.

- **tematicky podobné dílo:**

Karel Čapek – *Devatero pohádek*: také jde o autorské pohádky, ve Velké kočičí pohádce také vystupuje kočka

- **porovnání s filmovou verzí nebo dramaturgií:**

V letech 1950–1951 byl natočen šestidílný animovaný seriál – večerníček, který režíroval Eduard Hofman a namluvil herec Karel Höger. Tento večerníček patří stále mezi nejoblíbenější a vysílá se dodnes.